

ZIMÁNYI ÁGNES

Várszegi Asztrikkal

Várszegi Asztrik OSB, püspök, főapát, Sopronban született 1946. január 26-án. 1964-ben belépett a Pannonhalmi Szent Benedek Rendbe, 1971-ben szentelték pappá. Történelem–német szakos tanári diplomát szerzett 1976-ban. 1989-ban Esztergomban püspökké szentelték, püspöki jelmondata: „Fortitudo mea Deus”, azaz „Erősségem az Isten”. 1991. január 5-én választották pannonhalmi főapáttá. Őszinte tisztelettel és szeretettel köszöntjük 60. születésnapja alkalmából.

Hogyan, hány éves korában született meg a papi, szerzetesi hivatása? Melyik előbb?

Sopronban jártam állami gimnáziumba, és 17 éves koromban, egy bencés atya újmiséjén született meg a gondolat bennem, hogy én is bencés leszek. Attól kezdve következetesen ragaszkodtam ehhez, számos nehézség ellenében is. Azt kell mondani, hogy egyszerre jött a papi és a szerzetesi hivatásom, persze különböző időben érett be, de attól a naptól fogva pannonhalmi bencés és tanár akartam lenni.

Már felszentelt papként szerzett tanári diplomát. Gondolom, erre a bencés rend tanítói jellege miatt került sor.

Egyetemi tanulmányaim a bencés rend képzéséhez kapcsolódtak. Amikor Pannonhalmára kerültem, először novicius lettem, három év után egyszerű, majd ünnepélyes fogadalmat tettem. Ezután következett volna a fölszentelés és az egyetemi fölvétel. Helyette azonban a Magyar Néphadsereg jelentkezett, úgyhogy ünnepélyes fogadalmasan két évet katonaként szolgáltam Baján. Leszerelés után, 1970–71-ben még egy évet Pannonhalmán töltöttem, közben a papszentelésre is felkészültem. Egyetemi tanulmányaimat, bencés szerzetes papként, az Eötvös Lóránt Tudomány Egyetem történelem szakán, 1971 őszén kezdtem meg. Diplomát pedig történelem–német szakon, 1976-ban szereztem.

Milyen emlékeket őriz egyetemi tanulmányairól, ahol szerzetes-papként, tehát önmagát már elkötelezve-odaadva tanult együtt felnőtt életüket épp csak megkezdő kortársaival?

Nagyon jókat. Persze az, hogy mennyit szenvedünk vagy mennyi örömünk van ebben a világban, emberi természetünkön is múlik. Attól is függ, miként viszonyulunk a világhoz. Egy Ady Endre-idézet volt négy évig a gimnáziumban a falon szemünk előtt: „Bár zord a harc, megéri a világ, / Ha az ember az marad, ami volt: / nemes, küzdő, szabadlelkű diák.”

Úgy gondolom, máig sikerült megőrizni önmagamban azt az egészséges lelkesedést, ami számos élethelyzetben átsegített. Papként Budapesten, egyetemi éveim alatt sokszor végeztem lelkipásztori munkát. Lelkesedéssel támogattam a föld alatti szerzeteseket is, élő kapcsolatom volt a Regnummal és mindazokkal, akik a föld alá szorultak. Ugyanakkor mai egyetemista lehettem, és az

egyetemi tanárainnal is jó, személyes kapcsolatokat tudtam kialakítani. Tanárom volt például Szabad György, az első szabadon választott parlament elnöke, egy szemináriumot látogattunk Erdődy Gáborral, aki ma vatikáni nagykövetünk. Más kiváló személyiségek is voltak a tanárain és egyetemi társaim között, akik közül a rendszerváltozás után nem egy aktív politikus lett. Évfolyamtársaimmal is remek volt a kapcsolat, német szakos csoportom tagjai közül sokat én eskettem.

Ki volt az Ön főapát elődje vagy elődjei, akiktől különösen sokat kapott vagy tanult?

Szerencsésnek mondhatom magam, mert mint magyar bencés, sajátos hagyományban éltem. 1963-ban ismeretlenül szólítottam meg Legányi Norbert főapát urat Sopronban, hogy szeretnék bencés lenni. Ez az első találkozás meghatározta a rendi előjárómhoz, a főapátomhoz való kapcsolatomat. Haláláig mellette voltam, sőt halála pillanatában is. Nagyon szeretett engem, és én is őt. Ez azt is jelenti, hogy sok mindent tanultam tőle. Azután Szennay András főapát úr lett az apátunk. Általa egy tágasabb, európai kitekintésű világot ismertem meg, ő is nagy hatással volt rám. András főapát munkatársaként dolgozhattam több mint egy évtizedig. Az ELTE-n bencés rendtörténetből doktoráltam, közelebbről Kelemen Krizosztom főapát életművéből, azaz a két világháború közötti és az azt követő korszakból. Ennél fogva a rend története, életstílusa az 1920-as évektől élő valóság volt számomra. Kelemen Krizosztom után Legányi Norbert főapát úr révén, már az elbeszélésekből, Szennay András főapát révén pedig a napi személyes munkakapcsolatból merítettem sok ismeretet. A következő főapát pedig már magam lettem. De nemcsak András és Norbert főapát úrtól tanultam sokat. Említhetném a 19. századból Kruesz Krizosztom főapát urat, de nagyon közel áll hozzám Pálfy Mátyás is, aki 1639-től, a török dúlás után a rend újjászervezésekor volt főapátunk.

Amikor Önt püspökké szentelték, egy csapásra a média kedvencévé vált. Mit gondol, miért?

A Demokratában olvastam a következő megfogalmazást: „a Várszegi Asztrik féle Pannonhalma”. Ez nagyon hízelgő, mindig csak szolgálja akartam lenni Pannonalmának, sose gondoltam hogy jelzője is lehetek. Azt gondolom, az őszinteségem és a komplikációmentes megközelíthetőségem az, ami megnyerte a média embereit, továbbá az, hogy mindig megadtam nekik a tiszteletet, és nem féltem tőlük. Mindmáig ilyen kapcsolatokat ápolok velük.

Püspöki jelmondata: „Erős ségem az Isten”. Kérem, magyarázza meg, miért ezt választotta?

Sopron város címerébe Lakner Kristóf evangélikus polgármesterünk egy szép zsoltárt választott: „*Turris et fortitudo mea Deus*” — „tornyom és erősségem”, vagy „bástyám és erősségem az Isten”. Arra gondoltam, ez nekem is jó lesz. De mivel így hosszú volt, rövidítettem a zsoltáridézeten, ezután maradt a *Fortitudo mea Deus*. A mondat a 61. zsoltárban szerepel, de az Ószövetség más helyein is többször előfordul fohászimaként. Pál apostol pedig Korintusi levelében arról ír, hogy Isten azt választotta ki a hivatásra, aki

gyöngye, aki erőtlén. Ez volt újmiséis jelmondatom, bonyolult lett volna püspöki jelmondatnak. Ennek pozitív megfogalmazását találtam meg a kiválasztott három szóban. Nem magamban bízom, hanem Istenben. Ezért erősségem az Isten.

2005 januárjában kiemelkedő közéleti tevékenységéért és az egyház társadalmi kapcsolatainak erősítéséért Pro Renovanda Cultura Hungariae-díjat kapott. Mit jelent Önnek ez a díj?

Meglepetésként ért. Azt gondolom, ez annak a szimpátiának és elfogadásnak volt a kifejezésre juttatása, ahogy a magyar közéletben, az egyház és a magyar valóság határmezsgyéjén próbálok derűvel járni. Aki az egyházzal föl akarja venni a kapcsolatot, az többnyire először Pannonhalmára jön el. Gyakran megteszem azt az utat, amely az egyházból a világba vezet, és vissza. Olyanok között próbálok közvetíteni, akiknek egymástól igen távoli az egyházképe.

Óriási esemény volt az orosz pátriárkával való találkozása. Hogyan jött létre a találkozó, és milyen hatása mutatkozik?

1994-ben II. Alekszij pátriárka Magyarországra látogatott. Ezt tudva, meghívtam őt Pannonhalmára. A legnagyobb tisztelettel és szeretettel fogadtuk. Pontosan érzékelte, hogy nem pusztán udvariassági látogatásról volt szó, és ő is ennek megfelelően reagált. Azután meghívására én is meglátogattam őt Moszkvában. Tudtam, hogy II. János Pál is nagyon szeretne vele találkozni és eljutni Moszkvába az ortodoxokhoz. Arra az egyszerű hitre alapoztam, hogy ha ellenséges politikusok és államfők szóba állnak egymással, mert közös érdekük úgy kívánja, akkor azok az egyházfők, akik Jézus Krisztus egyházát képviselik, még inkább találkozhatnak, és asztalhoz kellene, hogy üljenek. Tudom, hogy az ortodoxia és a latin egyház között nagy az elidegenedés és a kommunikációs zavar, de én két embernek a hitére és természetesen a magaméra próbáltam építeni. II. János Pál bátorságára és hitére, és Alekszij pátriárka hitére, arra, hogy ez a két ember, félretéve a történelmi terheket és nehézségeket, meg meri tenni, hogy találkoznak. Ez nem jött létre, azt viszont biztosan tudom, hogy sokáig nem térhetnek ki e gondolat elől. Csak idő kérdése és Róma püspöke, a pápa találkozik a moszkvai pátriárkával. Fontosnak tartanám, hogy a keleti és a nyugati egyház kapcsolatát ne a politika, még kevésbé a pénz határozza meg, hanem az egyházaink iránti felelősség és a keresztények egysége.

A pátriárkával legutóbb 2005. május 7-én találkoztam, és nagy szeretettel fogadott. Ilyenkor mindig elmondja azokat a tapasztalatokat, amelyek az ortodoxokat Rómával kapcsolatban bántják, és beszél arról a szeretetről és nyitottságról is, amellyel ő a szeretetességet szemléli.

Mi az, ami az ortodox egyházat bántja?

Az, hogy Róma a mai Oroszország területén fölállította a saját hierarchiáját. Ezen belül még inkább bántja őket, hogy a hierarchia egy része lengyel származású. Itt történelmi problémákkal kell szembesülni, a lengyel nacionalizmus és az orosz nacionalizmus nehezen szívlelik egymást, és ez a mai napig hat. Nyilvánvaló,

hogy az új püspökségek megpróbálják a katolikus híveket összefogni, és az új katolikusok között az ortodox hagyományúak is előfordulnak. Ez az ortodoxia számára azt jelenti, hogy a katolikusok prozelitizmust űznek, azaz elcsábítják az ő híveiket.

Meglátásom szerint a pátriárka őszentsége és az ortodoxia nem a megváltozott körülmények figyelembe vételével gondolkodik. Megváltozott a világ, a történelem, ma már nem hozhatjuk fel ellenérvekként ezeket a történelmi érveket, hogy ez ortodox terület, az meg nem. Így Amerikából is ki kellene vonulnunk, hiszen Amerika őslakossága sem nem latin, sem nem ortodox keresztény nem volt. Ugyanakkor például a román ortodox egyház magyarok lakta területen is fölállítja a maga hierarchiáját, élére püspököt is állít. Ha az egyház módján akarunk gondolkodni, azt kell mondani, hierarchia ott állítandó föl és ott kell összefogni a híveket, ahol azok vannak. Ha egy megnyílt világban a volt Szovjetunió területén vannak katolikusok, már pedig vannak, akkor miért ne állíthatna fel Róma egyházmegyét, hogy lekipásztorilag gondolozza őket. Ugyanúgy, az ortodoxia miért ne állíthatna föl más földrészen ortodox hierarchiát. Mindkét egyháznak ez a gyakorlata. Azt gondolom, hogy bizonyos gondolkodási fáziskülönbség és kommunikációs zavar van. Ha ezen kérdések tisztázása hivatalosan nem megy, akkor csak lélektől lélekig, tehát nagyon lassú és türelmes munkával fog létrejönni.

Jeles nap volt II. János Pál pápa pannonthalmi látogatása is. Mit jelentett ez az Ön és a pannonthalmi szerzetes közösség életében?

II. János Pál pápánk második magyarországi apostoli látogatásának kettős célkitűzése volt. Az egyik az, hogy megtisztelje az ezer éves Pannonthalmát, a titkolt szándéka pedig az volt, hogy találkozzék II. Alekszij pátriárkával, itt, Pannonthalmán. Ezzel kapcsolatban a pápa messzemenően készséges volt. A találkozó nem jött létre, ettől függetlenül az ő jelenléte, és az, hogy a Magyar Bencés Kongregáció minden tagjával, még a szociális otthonban élő, súlyos betegekkel is találkozott, nagy hatással volt a bencés közösségre. Arra a nyitottságra, arra az ökumenikus, a keleti és a nyugati egyház közötti párbeszédre bátorított bennünket, amit eddig is tettünk, de ha lehet így mondani, pápai tekintéllyel bátorítást is kaptunk. Nagyon szép a Pannonthalmán elmondott beszéde, sokszor idézem, mert fontos számomra a cselekvésben.

A Magyar Bencés Kongregációhoz tartozik a győri rendház, a bakonybéli, a tihanyi perjelség és a Sao Paulo-i apátság. Ekkora távolságok mellett hogyan fejeződik ki az egységük?

A magyar katolikus egyháznak, és nekünk magunknak is a szabadság adta feltételek közötti szerzetesi létmódot újra kell tanulnunk. Amikor 1964-ben beléptem a rendbe, egy nagy rendben gondolkodtunk, és Pannonthalmán és Győrött léteztünk. A szabadság visszaszerzésével rendünk számos új lehetőséget kapott. Visszakaptuk Tihanyt, Bakonybél, az egyházközségeket, már korábban Budapestet, a rév-komáromi rendházat. Megnyílt a normális, egészséges kapcsolat lehetősége a határokon kívüli, tehát a Sao

Paulo-i apátsággal is. A Magyar Bencés Kongregáció, ahogy mi nevezzük magunkat, megpróbálta összehangolni a létezmódját. Az, hogy Tihanyban vagyunk, vagy Bakonybélben, vagy Sao Paulóban, nem azt jelenti, hogy szétszakadtunk. Ez a dolgok természetes, egészséges fejlődési iránya. Visszatértünk azokra a helyekre, ahol, ha Tihanyt nézem, 950 éves a hagyományunk, ha Bakonybél, akkor még idősebb, mert 1018-ra tesszük a bakonybéli remeteség, vagy apátság létrejöttét. Más házaink története is legalább 1802-ig visszanyúl. Ugyanúgy vagyunk, mint a borászattal, vagy más gazdasági vállalkozásunkkal: egy leszűkült szemléletmódból át kell térnünk egy egészséges, normális, a régi hagyományunknak megfelelő módon való gondolkodásmódhoz. Ez azt jelenti, hogy a Magyar Bencés Kongregáció anyamonostora Pannonhalma volt, és Pannonhalma marad. Egyelőre függő perjeltség Tihany és Bakonybél. Ám ha ezek a közösségek létszámban, belső biztonságban és anyagi feltételekben elérik a megfelelő létszámot, akkor önállóak lesznek, ami azt jelenti, hogy a továbbiakban is a Magyar Bencés Kongregáció kolostorai, de belső önállósággal.

A megváltozott történelmi feltételek között át kell alakítani a gondolkodásmódunkat, de az, hogy különböző közösségekben élünk, gazdagodást jelent. Mindnyájan a Magyar Bencés Kongregáció tagjai vagyunk. Itt van a kezemben a bencés hírlevél, mivel több házban élünk és dolgozunk, egymást is informálnunk kell, de ennél sokkal több az, ami bennünket összeköt, a lényeg közös. Így élünk mi.

Közel öt éve a Bencés Konföderációban nemcsak a Magyar Bencés Kongregációt, hanem a szláv bencés kongregációt is képviselem, azaz rendszeresen tartom a kapcsolatot a cseh kolostorokkal, az anyakolostorunkkal, ahonnan 996-ban idekerültünk. Bøevnovval, Rajhraddal és Emauzyval. Ezekben a kolostorokban, ha szükséges, diakónust, papot szentelek. Tartjuk a kapcsolatot a Bencés Konföderáció prézes, azaz kongregációs elöljáró apátjaival. 2005. október végén Izraelben, a Genezáret-tó partján volt a prézes szinódus. Négy évenként a világ összes bencés apátja Rómában találkozik, és minden évben, húsvét hetében a salzburgi apáti konferenciára, azaz a német nyelvterület apátjainak gyűlésére vagyunk meghívva. A lengyelekkel, csehekkel és így a közép-európai térség apátjaival is tartjuk a kapcsolatot. Pár hónapja a Krakkó melletti tinyeci bencés közösséggel volt egy remek találkozásunk. Bár nyelvileg a magyar kongregáció, úgy tűnik, mintha izolált lenne, ez valójában nem áll. A szervezeti felépítésünk és a gondolkodásmódunk, mivel ősi rend vagyunk, sok tekintetben eltér a hazai szerzetesség hagyományaitól, éppen ezért nagyon tudatosan keressük a nyugati kolostorokkal a kapcsolatot, és meg is találjuk.

Mi ma a bencés rend feladata, karizmája?

A II Vatikáni zsinat szándéka és célkitűzése az volt a szerzetesekkel, hogy találják meg a kezdeti karizmájukat. Az alapítójuk karizmáját. A mai szekularizált világban bencés karizma az, hogy a megtalált hit örömét próbáljuk egyénileg és közösségben megélni. Regulánk ezt így fogalmazza: „szárnyaló szívvel” fut Isten felé. Sokféle találkozásban lehetséges ez, a közös imádságban, az iskolában, a lelkipásztori munkában, az ökumenikus alkalmakkor, a nem hívőkkel, a keresőkkel való találkozások során. A bencés lelkiség a hit örömeinek a tapasztalatát, vagy a hit békéjének a tapasztalatát próbálja minden cselekvésében, életstílusában, nyitottságában felmutatni. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy félelemmentes keresztény életet próbál megvalósítani, olyat, amelyet az ókeresztény közösségek éltek meg, előítélet- és félelemmentes szeretettel. Ez nem naivitás, ez bölcs szeretet, amely hosszabb távra gondolkodik. A keresztény közösség hivatása az, hogy jel, Isten országának jele legyen ebben a világban. Isten szeretetének meghívó jele sokak számára. Akár egy iskolában, a lelkipásztori munkában, vendégek fogadásban, lelkigyakorlatok adásában, vagy pedig a hétköznapi élet egyszerű találkozásában realizálja. Számomra ez a bencés karizma.

Hogyan tud jelen lenni a szerzetesség a világban? Hogyan tud ja átadni, közvetíteni az értékeit?

Időszerű a kérdés. Szent Benedek Atyánk életében van egy jelenet, amely létmódunk szimbóluma is lehetne. Az idősödő Benedek a monostor kapuja előtt ül. Mindmáig azt tartják, hogy a monostor kapujának tornyában volt az ő cellája. Tehát ott ül, és az emberek mennek hozzá. A bencés szerzetesi lelkipásztori munka nem más, mint keresztény jelenlét és készenlét. Nem úgy, hogy szaladgálunk a világban, hanem úgy, hogy egy adott, kiválasztott helyen ott vagyunk: oázis, világító mécses, tiszta forrás. Ez a hely a kolostor, és ez általában nagyon szép helyen van. A korai szerzetesek azt mondják magukról, hogy ők „amator loci”, a hely szerelmesei. A saját kolostoruknak és környékének az elkötelezettjei. A bencés szerzetes a kolostorban éli a keresztény életet, és „ora et labora” — imádkozik és dolgozik, miközben nyitva van az ajtaja. A bencés kolostorba mindenki bejöhét, aki csak kopogtat, mi készséggel találkozunk vele, megmutatjuk az életünket, az imádságunkat, együtt lehet velünk. Befogadjuk az iskolánkban a gyereket, és négy vagy hat évig elkísérjük őt, életének egy nagyon nehéz szakaszán, a kamaszkornak és a szellemi forrongásnak az időszakában. Ha lelki krízisbe jutott, akkor a lelkével törődünk. A bencés küldetés tehát, vagy a bencés kolostor, a keresztény jelenlét egy formája. Mi pusztán a létünkkel szolgálunk, ha az a lét lelkiekben, tisztaságban nemes és gazdag.

A bencés Isten jelenlétében, emberben, közösségben gondolkodik, nem intézményben. Rászorulóban, keresőben, éhesben, szomjasban, szomorúban, örvendezőben. A bencés élet előítélet-mentes keresztény élet szeretne lenni. Nem bélyegzem meg a másikat, nem ítélem el előre, hogy szóba sem állok vele.

Negyven éve zárult a II. Vatikáni zsinat. Hogyan látja, mi valósult meg a zsinati dokumentumok célkitűzéseiből?

A történész azt mondatja velem, hogy negyven év ellenére bizony az elején vagyunk a tanulási folyamatnak. Amikor valamit újra akarunk szabályozni, és félünk, akkor visszariadunk a tanulási folyamattól, mert úgy gondoljuk, hogy a biztos szabályok, formák és előírások között biztonságban lehetünk.

Az én zsinati eszményem, értelmezésem — lehet, hogy szubjektív — az, amit a samáriai asszony evangéliumi jelenete jól kifejez. Arra gondolok, amikor Jézus egy kútnál a samáriai asszonnal társalog, és a végén teológiai vitába bonyolódnak. Az asszony azt mondja Jézusnak: látom, hogy próféta, tájékozott ember vagy, mond meg hát, Jeruzsálemben vagy a Garizim hegyén kell-e Istent imádni? Jézus azt mondja: asszony, eljön az idő, mikor sem itt, sem ott, mert az Atya olyan imádókat kíván, akik lélekben és igazságban imádják őt. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nincs szükség a templomokra, szó sincs erről.

Megköszöntem a Jóistennek, hogy Kemal Atatürk olyan felvilágosult volt, hogy a Hagia Szofiát múzeumnak nyilvánította, mert így bemehettem a kereszténység legnagyobb templomába. Azt gondolom, hogy a kereszténység, Isten üzenete nem kövönen, nem falakon és nem struktúrákon múlik. A struktúra mindig másodlagos. Amikor a zsinatban gondolkodunk, akkor azt a jézusi lelkületet keressük, amely gyógyít, amely örömmel tölt el, amely felszabadít, aktivizál, amely dinamizmust hoz az egyes ember és a közösség életében.

És ez a dinamizmus mire vonatkozik?

Az elmélyült Isten-szeretetre, és nem az önkeresésre. És a másikért végzett szolgálatra. Azt gondolom, ha a II. Vatikáni zsinatot tekintjük, arról van szó, hogy az egyház saját Urának akaratát, lelkületét elmélyültebben értesse meg, és kövesse is azt a megváltozott korban. Az egyház, mint Jézus is, olyan Istenben hívőket keres, akiknek az istenhite megrendítő tapasztalaton nyugszik, és ebből a tapasztalatból elsöprő öröm fakad. Mert egy élvezetet kereső világban csak olyan kereszténység tud megmaradni és teret nyerni, amelyik a világ ellenében többlet boldogságot és örömet tud felmutatni. Hiszek-e Istenben, és ez a hit elsodró erejű-e? — ez a lényeg, és ez nem szektáns hit, hanem olyan, aminek ereje van, amely gyógyít.

Milyennek látja a valóságos hit jelenét és jövőjét?

Sok jó szándékú ember egyfajta jámborságról azt gondolja, hogy az a kereszténység. A jámborság a hanyatló vallások „rokokó” velejárója. A korai kereszténység nem jámbor volt, hanem mélyen, megrendítően hívő. A hit átjárta mindennapi életüket. Ma úgy mondanánk, hogy a kereszténység életstílus és életforma. És ha az, akkor a keresztényeket megkérdezzük reménységükről, és ha megkérdezzük, akkor beszélhet róla, és ekkor jogosan beszélhetünk hiteles tanúságtételről.